

การพัฒนาผู้เรียนโดยการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
ผ่านการเรียนการสอนในรายวิชาคลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน
Enhancing Student Development through Experiential Learning
in the Community Legal Education Clinic Course

ปิยอร เปลิยนผดุง

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Piya-orn Plianpadoong

Lecturer, School of Law, University of Phayao

พลอยขวัญ เหล่าอมต

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Ploykwan Lao-amata

Lecturer, School of Law, University of Phayao

นิภาภรณ์ ลากเสถียร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

Nipaporn Lapsatian

Assistant Professor, School of Law, University of Phayao

วันที่รับบทความ 13 มิถุนายน 2568; วันที่รับบทความ 25 มิถุนายน 2568

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม 2. วิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถพัฒนาทักษะทางวิชาชีพกฎหมายของนิสิตได้ 3. วิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาจากหนังสือรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ เว็บไซต์ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมถึงบันทึกสะท้อนความคิดซึ่งเป็นงานที่มอบหมายให้นิสิตเขียนและส่งเพื่อให้นิสิตประเมินตนเองและผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการของนิสิต

จากการศึกษาพบว่า 1. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ด้านกฎหมายและการจัดทำแผนการสอนสำหรับการสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้กฎหมายได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม 2. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางกฎหมาย รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือสำหรับการสอนกฎหมายแบบผู้เรียนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเนื้อหาให้เหมาะสม 3. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้ เพราะนิสิตตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะนักกฎหมายเพื่อสังคม ด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้มีประสิทธิภาพอย่างมีความรับผิดชอบต่อสาธารณชน

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง, การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก, การสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน, การเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วม

Abstract

This qualitative research aims to: (1) analyze how experiential learning enhances students' ability to appropriately and practically apply legal knowledge in social contexts; (2) examine how experiential learning contributes to the development of students' professional legal skills; and (3) assess how experiential learning cultivates positive attitudes toward the value of legal knowledge dissemination for the public good.

Data were collected and analyzed through a descriptive approach, drawing from academic texts, research reports, theses, Thai and international websites, and reflective journals written by students. These reflections were used as a tool for both student self-assessment and instructor evaluation of learning outcomes and student progress.

The findings indicate that: (1) experiential learning enables students to meaningfully apply their legal knowledge and instructional planning skills to community legal education in a practical and context-appropriate manner; (2) it plays a critical role in fostering students' legal counseling and problem-solving abilities, as well as their capacity to adapt participatory legal teaching tools effectively; and (3) it helps instill a strong sense of social responsibility and positive attitudes in students toward the dissemination of legal knowledge, reinforcing their roles as socially engaged legal professionals committed to public service.

Keywords: Experiential Learning, Clinical Legal Education, Community Legal Teaching, Active Learning

บทนำ

มาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาวิชานิติศาสตร์ พ.ศ. 2561 หรือ มคอ. 1 ของสาขาวิชานิติศาสตร์ได้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตนิติศาสตร์เอาไว้ว่า นักกฎหมายที่พึงประสงค์ควรมีความรู้กฎหมาย สามารถใช้กฎหมายอย่างถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีทักษะในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงปัญหาข้อกฎหมายอย่างมีความเชื่อมโยงหรือบูรณาการกับศาสตร์อื่น และสามารถหาข้อยุติหรือเสนอทางเลือกโดยคำนึงถึงหลักความยุติธรรมและหลักนิติธรรม รวมถึงมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล และเป็นกัลยาณมิตร มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชน ท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติรวมไปถึงมีจิตใจให้ความใส่ใจแก่บุคคลหรือสังคมที่เดือดร้อนหรือด้อยโอกาส และมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี การใช้ภาษาไทย และการใช้ภาษาต่างประเทศที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพกฎหมายหรืออาชีพอื่นตามควรแก่กรณี เห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนวิชากฎหมายในปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่การพัฒนาเฉพาะความรู้ทางกฎหมายอีกต่อไป แต่ยังมุ่งพัฒนาทักษะและเจตคติที่จำเป็นในการทำงานด้านกฎหมายด้วย ซึ่งการจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงผ่านการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริงโดยกระบวนการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติที่จำเป็นสำหรับการเป็นนักกฎหมายที่มีลักษณะพึงประสงค์ได้

เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพและเจตคติของนิสิตที่ศึกษาวิชากฎหมาย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยาจึงมีการเปิดรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน และวิชาคลินิกกฎหมายอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยมุ่งเน้นให้นิสิตเป็นผู้มีบทบาทหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางกฎหมายอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนจึงจะเน้นการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

รายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนเป็นหนึ่งในกลุ่มวิชาคลินิกกฎหมายที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยาบรรจุไว้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิตปี พ.ศ. 2559 เป็นต้นมา เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพและเจตคติของนิสิตที่ศึกษาวิชากฎหมาย พร้อมกับวิชาคลินิกกฎหมายอื่น ๆ เช่น รายวิชาคลินิกฝึกงาน รายวิชาคลินิกให้คำปรึกษา เป็นต้น นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนจะได้เรียนรู้เนื้อหาและฝึกปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งรูปแบบและวิธีการสอนกฎหมายในชุมชน การเตรียมข้อมูลทางกฎหมาย การสอนกฎหมายในชุมชนพื้นที่ห่างไกลหรือขาดโอกาสทางสังคม การรับฟังข้อเท็จจริงจากลูกความ การประเมินผลความรู้ทางกฎหมาย การวินิจฉัยปัญหาทางกฎหมายเบื้องต้น การให้คำแนะนำทางกฎหมายเบื้องต้น และแนวทางในการส่งต่อปัญหาทางกฎหมายให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะ

ในการเรียนการสอนรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนมีการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังในระดับรายวิชาซึ่งมีความสอดคล้องกับผลการสำรวจความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และมีส่วนในการสร้างเสริมให้นิสิตที่ศึกษาวิชาคลินิกเผยแพร่กฎหมายสู่ชุมชนได้รับการพัฒนาให้มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ ดังนี้

1. นิสิตสามารถเลือกใช้วิธีการสอนแบบ Active Learning สำหรับการสอนกฎหมายให้แก่ชุมชน และผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้อย่างเหมาะสม
2. นิสิตสามารถทำแผนการสอนและการจัดเตรียมข้อมูลทางกฎหมาย เพื่อการเผยแพร่กฎหมายให้แก่ชุมชนได้อย่างถูกต้องและทำให้คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้
3. นิสิตสามารถรับฟังข้อเท็จจริงจากลูกความ วินิจฉัยปัญหาทางกฎหมาย และให้คำแนะนำทางกฎหมายเบื้องต้นได้อย่างถูกต้องตามหลักปฏิบัติและจริยธรรมทางวิชาชีพกฎหมาย และ
4. นิสิตประพุดิตนให้เห็นว่าเป็นผู้ให้คุณค่าต่อการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้กับประชาชน เพื่อประโยชน์ของสังคม

เพื่อให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง การเรียนการสอนในรายวิชาคลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนจึงใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการสาธิตวิธีการสอนแบบผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active Learning) การเสริมทักษะในด้านการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) และการใช้กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (design thinking) เพื่อให้นิสิตนำองค์ความรู้ไปใช้ในการจัดทำแผนการสอน และการลงพื้นที่เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้แก่คนในชุมชน จะสามารถส่งเสริมให้นิสิตประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม พัฒนาทักษะทางวิชาชีพด้านกฎหมายของนิสิต และเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้ ในฐานะผู้ที่จะต้องก้าวเข้าสู่วิชาชีพกฎหมายในสาขาต่าง ๆ ต่อไปในอนาคต อีกทั้งเป็นการนำนวัตกรรมการสอนไปพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนตามปณิธานของมหาวิทยาลัยที่ว่า "ปัญญาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน" ด้วย

จากวิธีการเรียนการสอนที่กล่าวมาข้างต้น นิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนจะได้เรียนรู้เนื้อหาและฝึกปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งรูปแบบและวิธีการสอนกฎหมายในชุมชน การเตรียมข้อมูลทางกฎหมาย การสอนกฎหมายในชุมชนพื้นที่ห่างไกลหรือขาดโอกาสทางสังคม การรับฟังข้อเท็จจริงจากลูกความ การประเมินผลความรู้ทางกฎหมาย การวินิจฉัยปัญหาทางกฎหมายเบื้องต้น การให้คำแนะนำทางกฎหมายเบื้องต้น และแนวทางในการส่งต่อปัญหาทางกฎหมายให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะต่อไป

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการศึกษาพัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติผ่านบันทึกสะท้อนความคิดหลังจากนิสิตได้เรียนรู้ผ่านการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เพื่อให้สามารถประเมินการบรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาคลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน และผลสำเร็จของการนำเอาการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมาใช้ในการเรียนการสอนกฎหมายเชิงคลินิก

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม
2. เพื่อวิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถพัฒนาทักษะทางวิชาชีพกฎหมายของนิสิตได้
3. เพื่อวิเคราะห์ว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้

ขอบเขตของโครงการวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งวิเคราะห์ผลของการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงต่อการบรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชาคลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยเก็บข้อมูลจากนิสิตชั้นปีที่ 4 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน ประจำปีการศึกษาที่ 2/2564 โดยการวิเคราะห์ความรู้ ทักษะ และเจตคติของผู้เรียนที่ปรากฏในบันทึกสะท้อนความคิด (Reflective Journal) ซึ่งเป็นงานที่มอบหมายให้นิสิตเขียนและส่งเพื่อให้นิสิตประเมินตนเอง และผู้สอนประเมินผลการเรียนรู้และพัฒนาการของนิสิตที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาดังกล่าว

สมมติฐานของการวิจัย

การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม สามารถพัฒนาทักษะทางวิชาชีพกฎหมายของนิสิตได้ และสามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้

การทบทวนวรรณกรรม/สารสนเทศ (information) ที่เกี่ยวข้อง

อุบลทิพย์ ไชยแสง (2553) รายงานการวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงการศึกษานอกสถานที่ในรายวิชาสุขภาพจิตบุคคล ครอบครัว ชุมชน ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา” โดยการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในรายวิชาสุขภาพจิตบุคคล ครอบครัว ชุมชน ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ซึ่งผลการศึกษาพบว่า ระดับความความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้าใจต่อการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในรายวิชาสุขภาพจิตบุคคล ครอบครัว ชุมชน อยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะการเรียนการสอนจากประสบการณ์จริงในรูปแบบการศึกษาดูงานทำให้นักศึกษาเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยจิตเวชมากขึ้น¹

สุนทร อ่อนฤทธิ์ (2566) วิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีต่อจิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา” โดยหนึ่งในวัตถุประสงค์ของการศึกษาคือ เพื่อเปรียบเทียบจิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษาก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า จิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษาที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ²

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องยังไม่พบวิจัยที่นำวิธีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง มาประยุกต์ใช้กับนิสิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาคลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือการจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ทักษะ และคุณค่าจากประสบการณ์ตรงผ่านการกระทำ การคิดทบทวนเกี่ยวกับการกระทำ หรือการเรียนรู้โดยทางอ้อมโดยการเข้าไปเกี่ยวข้อง

¹ อุบลทิพย์ ไชยแสง, ความคิดเห็นต่อการเรียนการสอนด้วยวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงการศึกษานอกสถานที่ในรายวิชาสุขภาพจิตบุคคล ครอบครัว ชุมชน ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงสาธารณสุขศาสตร์ (สาธารณสุขชุมชน) วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา, (รายงานการวิจัย วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา, 2553) หน้า 21-23.

² สุนทร อ่อนฤทธิ์, ผลการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีต่อจิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษา ระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา, (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2566) หน้า 68-69.

กับสถานการณ์ต่าง ๆ หรือโดยการสังเกตผู้อื่น ซึ่งอาจเกิดขึ้นในการดำเนินชีวิต การทำงาน และการศึกษา ก็ได้³

การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง โดยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในเรื่องที่เรียนรู้ก่อน และให้ผู้เรียนสังเกต ทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น และนำสิ่งที่เกิดขึ้นมาคิดพิจารณาไตร่ตรองร่วมกันจนกระทั่งผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสมมติฐานต่าง ๆ ในเรื่องที่เรียนรู้แล้วจึงนำความคิดหรือสมมติฐานเหล่านั้นไปทดลองหรือประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ต่อไป⁴

เนื่องจากการจัดการศึกษากฎหมายเชิงคลินิก (clinical legal education) ซึ่งเป็นการจัดรูปแบบการเรียนการสอนกฎหมายที่ใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนผ่านประสบการณ์จริง โดยมีองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนคือ การเรียนรู้ด้วยการลงมือทำ การใช้ทฤษฎีและหลักกฎหมายในสถานการณ์จริง และการดำเนินบทบาทของนักกฎหมาย การใช้วิธีการสอนที่ผู้เรียนต้องมีส่วนร่วม (interactive teaching methods หรือ active learnings) การให้คำแนะนำ กำกับดูแล และตรวจสอบโดยอาจารย์ผู้สอนหรือนักวิชาการคลินิกกฎหมาย การไตร่ตรองตรวจสอบและการสะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์ (reflective methods) และการประเมินผล จึงเป็นการจัดการศึกษาที่คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา นำมาใช้ในหลักสูตรการเรียนการสอนกฎหมาย และจัดให้มีรายวิชาคลินิกกฎหมายหลายรูปแบบด้วยกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างนักกฎหมายที่พึงประสงค์ผ่านการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง

การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก (Clinical Legal Education)

การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก (Clinical Legal Education) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนกฎหมายรูปแบบหนึ่งซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสอนทักษะทางวิชาชีพนักกฎหมายและปลูกฝังความคิดในเรื่องบทบาทของนักกฎหมายในการสร้างความเป็นธรรมในสังคม รวมถึงให้บริการทางกฎหมายแก่ผู้ด้อยโอกาสโดยไม่คิดค่าตอบแทน โดยการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกนั้นเรียกได้ว่าเป็นวิธีการในการเรียน

³ เจษฎากร ตันตราจิณ, การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ วิชาทัศนศิลป์ โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบประสบการณ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2562) หน้า 52.

⁴ ทิศนา ขัมมณี, ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 24, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2563), หน้า 131.

การสอนที่เป็นพื้นฐานของการทำให้การศึกษากฎหมายมีความสมบูรณ์ (Clinic is the basis for a complete legal education) ⁵

การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงถือเป็นจุดเด่นของการศึกษากฎหมายเชิงคลินิก เนื่องจากผู้สอนสามารถใช้โอกาสนี้ในการสอนกระบวนการคิด วิเคราะห์ การทบทวนตัวเองผ่านการทำงาน สถานการณ์จริงและการอยู่ในสิ่งแวดล้อมทางวิชาชีพ (professional environment) การเรียนรู้จากประสบการณ์ทำให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการทำงานในวิชาชีพของตนเองในอนาคตได้ เพราะระบบการเรียนการสอนกฎหมายเชิงคลินิกมีพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่าผู้เรียนจะต้องปรับกรอบความคิดของตนเองจากการหาทางออกให้กับปัญหาเป็นการมองสภาพการณ์โดยรวมและสิ่งท้าทายที่เกิดขึ้นในสิ่งแวดล้อมทางวิชาชีพ ซึ่งผู้สอนจะสามารถช่วยเหลือผู้เรียนให้ปรับแนวทางการมองได้โดยการเพิ่มการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอน โดยอาจารย์ผู้สอนกฎหมายเชิงคลินิกสามารถช่วยเหลือผู้เรียนได้ด้วยการสาธิตและสะท้อนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บทบาทของนักกฎหมายผ่านความสัมพันธ์แบบผู้ร่วมวิชาชีพในสิ่งแวดล้อมของคลินิกกฎหมาย นอกจากนี้การทบทวนและสะท้อนประสบการณ์ (self-reflection) เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเห็นพัฒนาการและการเติบโตของตนเองในการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ในการทำคลินิกกฎหมายและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมได้ ดังนั้น การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกจึงเอื้ออำนวยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกทั้งแก่ตัวผู้เรียน วิชาชีพกฎหมาย ชุมชน และสังคมในภาพรวม⁶

ด้วยเหตุผลข้างต้น คลินิกกฎหมายที่สถาบันการสอนกฎหมายจัดให้มีขึ้นเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับประเมินผลการปฏิบัติทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติได้อย่างครบถ้วน เนื่องจากการจัดการสอนกฎหมายเชิงคลินิกมีจุดมุ่งหมายและจำเป็นต่อการสร้างนิสิตที่ทำงานในคลินิกให้เรียนรู้หน้าที่และภารกิจพื้นฐานด้านการทำงานด้านกฎหมายในสิ่งแวดล้อมที่เปิดโอกาสให้ฝึกปฏิบัติ และผู้ประเมินผลยังสามารถ

⁵ Neil Gold. Clinic is the Basis for a Complete Legal Education: Quality Assurance, Learning Outcomes and the Clinical Method. สืบค้นวันที่ 1 มิถุนายน 2568, https://www.researchgate.net/publication/314550759_Clinic_is_the_Basis_for_a_Complete_Legal_Education_Quality_Assurance_Learning_Outcomes_and_the_Clinical_Method/fulltext/58c79fb3a6fdcc550ca75fb0/Clinic-is-the-Basis-for-a-Complete-Legal-Education-Quality-Assurance-Learning-Outcomes-and-the-Clinical-Method.pdf

⁶ Patrick C. Brayer, "A Law Clinic Systems Theory and the Pedagogy of Interaction: Creating a Legal Learning System," CONNECTICUT PUBLIC INTEREST LAW JOURNAL. Vol. 12 p 49-100 (2012).

วางระบบและแนวทางการประเมินผลการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของนิสิตที่ฝึกปฏิบัติงานในคลินิกกฎหมายว่าควรได้รับการฝึกฝนทักษะด้านใดและสามารถบรรลุผลดังกล่าวได้หรือไม่อีกด้วย⁷

ในบริบทของประเทศไทย การศึกษากฎหมายเชิงคลินิกสอดคล้องกับแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาในประเทศไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมีศักยภาพในการพัฒนาการศึกษากฎหมายในประเทศไทยให้บรรลุผลตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติในวิชาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ และเสนอแนะให้บรรจุการศึกษากฎหมายเชิงคลินิกในหลักสูตรการศึกษากฎหมายโดยกำหนดให้เป็นวิชาบังคับ⁸

การสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน (Community Legal Teaching)

การสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชน (community legal teaching) หรือ “กฎหมายข้างถนน” หรือ “สตรีทลอว์” (Street Law) เป็นแนวทางการดำเนินการจัดการเรียนการสอนกฎหมายเชิงคลินิกที่ฝึกนักศึกษากฎหมายให้สอนและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแก่ประชาชนทั่วไป⁹ โดยเป็นหลักสูตรที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนให้นักศึกษากฎหมายช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิตามกฎหมายของตนเองรวมถึงสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยให้นักศึกษากฎหมายลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาสถานการณ์ทางกฎหมายที่ประชาชนพบหรือกำลังประสบปัญหาอยู่ สอบถามความต้องการเกี่ยวกับความรู้ด้านกฎหมายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน และหาทางช่วยเหลือหรือนำความรู้ด้านกฎหมายที่ชุมชนต้องการรู้หรือควรรู้ไปเผยแพร่ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย¹⁰

การจัดกิจกรรมสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนเกิดขึ้นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยจอร์ทาวน กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ในปี ค.ศ.1972 และมีการบรรจุเป็นรายวิชาที่ได้รับหน่วยกิตในหลักสูตรนิติศาสตร์เป็นครั้งแรกที่มหาวิทยาลัยนาตาล เดอร์บัน (University of Natal, Durban) ประเทศแอฟริกาใต้ในปี ค.ศ. 1987 การสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนเป็นหลักสูตรที่ออกแบบมาเพื่อสนับสนุนให้นักศึกษากฎหมายช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงสิทธิตามกฎหมายของตนเองรวมถึงสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือทาง

⁷ Ann Marie Cavazos, “The Journey Toward Excellence in Clinical Legal Education: Developing, Utilizing and Evaluating Methodologies for Determining and Assessing the Effectiveness of Student Learning Outcomes,” *SOUTHWESTERN LAW REVIEW*. Vol. 40 p. 2 (2010).

⁸ พรณรายรัตน์ ศรีไชยรัตน์, การศึกษากฎหมายเชิงคลินิก:ทางเลือกในการปฏิรูปการศึกษากฎหมายไทย. *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 หน้า 80 (2555).

⁹ McQuoid-Mason, David. "Street Law as a Clinical Program: The South African Experience with Particular Reference to the University of KwaZulu-Natal." *Griffith Law Review*. Vol. 17, p. 27-51. (2008).

¹⁰ Ibid.

กฎหมายได้ โดยให้นักศึกษากฎหมายลงพื้นที่ในชุมชนเพื่อศึกษาสถานการณ์ทางกฎหมายที่ประชาชนพบหรือกำลังประสบปัญหาอยู่ สอบถามความต้องการเกี่ยวกับความรู้ด้านกฎหมายหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน และหาทางช่วยเหลือหรือนำความรู้ด้านกฎหมายที่ชุมชนต้องการรู้หรือควรรู้ไปเผยแพร่ให้ตรงกับความต้องการ¹¹

ผลการวิจัย

1. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมอย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม

จากการอ่านบันทึกสะท้อนความคิดหลังจากที่มีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในสถานการณ์จำลอง พบว่านิสิตสามารถประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทของสังคมได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยมีพัฒนาการในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญหลังจากมีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยประเด็นสำคัญที่พบ ได้แก่

1. การเลือกและปรับเนื้อหากฎหมายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

1.1 นิสิตกลุ่มที่เลือกหัวข้อการสอนเรื่อง “การถูกโกงจากการซื้อของออนไลน์” สะท้อนเหตุผลในการเลือกหัวข้อการสอนและเนื้อหาว่า เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายซึ่งก็คือนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นช่วงวัยที่เริ่มมีประสบการณ์ในการใช้เทคโนโลยีและมักเริ่มซื้อของผ่านช่องทางออนไลน์แล้ว ส่วนนิสิตที่เลือกหัวข้อการสอนเรื่อง “การคุกคามทางเพศ” เพราะความเกี่ยวข้องโดยตรงกับกลุ่มเป้าหมาย คือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งอยู่ในช่วงวัยที่มีความเสี่ยงต่อการเผชิญกับสถานการณ์ดังกล่าวในชีวิตประจำวัน แสดงให้เห็นว่านิสิตมีความเชื่อมโยงความรู้ด้านกฎหมายเข้ากับสถานการณ์ที่กำลังเป็นกระแสสังคมหรืออยู่ในความสนใจของกลุ่มเป้าหมายและบริบททางสังคมของกลุ่มเป้าหมายได้

1.2 นิสิตได้สะท้อนการออกแบบวิธีการสอนและกิจกรรมในแผนการสอนว่า เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นยังขาดพื้นฐานความรู้ทางด้านกฎหมายอย่างเพียงพอ การถ่ายทอดเนื้อหาทางกฎหมายจึงจำเป็นต้องมีการปรับให้มีความเรียบง่ายและสามารถทำความเข้าใจได้โดยไม่ซับซ้อน นิสิตจึงได้เลือกใช้วิธีการนำเสนอที่เข้าใจง่ายและเลือกใช้ภาษาที่ไม่เป็นทางการมากนัก นอกจากนี้ยังมีการยกตัวอย่างประกอบจากสถานการณ์จริง เพื่อช่วยให้ผู้ฟังสามารถเชื่อมโยงเนื้อหากฎหมายกับชีวิตประจำวันได้ดียิ่งขึ้น

¹¹ McQuoid-Mason, David. "Street Law as a Clinical Program: The South African Experience with Particular Reference to the University of KwaZulu-Natal." *Griffith Law Review* 17, no. 1 (2008): 27-51.

1.3 นิสิตสะท้อนว่ามีความพยายามในการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งจากเอกสารทางวิชาการ แหล่งข้อมูลออนไลน์ และการสอบถามจากอาจารย์ผู้สอน เพื่อให้เนื้อหาที่นำมาใช้ในการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายมีความถูกต้อง

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 1.1–1.3 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตสามารถเลือกและปรับเนื้อหากฎหมายให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ การที่นิสิตเลือกประเด็นทางกฎหมายเพื่อใช้ในการเผยแพร่ความรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย สะท้อนถึงความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนการวางแผนจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้การที่นิสิตมีความพยายามในการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย ยังแสดงให้เห็นถึงความตระหนักรู้ในด้านความถูกต้องของเนื้อหาและความรับผิดชอบในการถ่ายทอดความรู้ทางกฎหมายสู่สาธารณชนอย่างมีจริยธรรมทางวิชาการ

2. การเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่สร้างการมีส่วนร่วม

2.1 นิสิตสะท้อนว่ากลุ่มตนเองได้เลือกใช้เทคโนโลยีในการทดสอบความรู้ของกลุ่มเป้าหมายหลังกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเล่นเกมถามตอบผ่านเว็บไซต์ “Blooket” ซึ่งผู้เล่นสามารถแข่งขันกันตอบคำถามเพื่อหาผู้ชนะได้เพื่อกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย กิจกรรมดังกล่าวช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่สนุกสนาน และได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายเป็นอย่างดี

2.2 นิสิตสะท้อนว่ากลุ่มตนเองมีการวางแผนใช้กิจกรรมละลายพฤติกรรมก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลัก เพื่อลดความตึงเครียดและกระตุ้นความสนใจของผู้ฟัง

2.3 นิสิตบางกลุ่มได้นำเสนอเนื้อหากฎหมายผ่านการแสดงบทบาทสมมติ (Roleplay) เพื่อจำลองสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับชีวิตจริงของผู้ฟัง อีกทั้งยังเป็นการลดความตึงเครียดในการเรียนรู้ข้อกฎหมายที่มีความซับซ้อนด้วย

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 2.1–2.3 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาจากการเรียนไปใช้ในการจัดทำแผนการสอน โดยเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่สร้างการมีส่วนร่วมได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและลักษณะของเนื้อหาที่ทำการสอน เช่น การที่นิสิตใช้เทคโนโลยีโดยการเลือกใช้เกม “Blooket” ประกอบการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมาย และแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการเรียนการสอนกฎหมาย รวมถึงเข้าใจหลักการในการวัดผลประเมินผลด้วย

นอกจากนี้ การที่นิสิตจัดกิจกรรมละลายพฤติกรรมก่อนเข้าสู่เนื้อหาหลัก แสดงให้เห็นได้ว่านิสิตตระหนักถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมทางด้านจิตใจของผู้เรียน โดยการพยายามลดความตึงเครียดก่อนที่จะเข้าสู่เนื้อหากฎหมายที่อาจมีความซับซ้อน และการที่นิสิตบางกลุ่มได้นำเสนอเนื้อหากฎหมายผ่านการแสดงบทบาทสมมติ สะท้อนถึงความสามารถของนิสิตในการออกแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นศูนย์กลางได้อย่างเหมาะสม ทำให้ผู้ฟังสามารถเชื่อมโยงข้อกฎหมายกับสถานการณ์ของตนเองได้อย่างชัดเจน

3. ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมและเชื่อมโยงกับหลักกฎหมาย และการนำเสนอทางออกสำหรับปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้น

3.1 นิสิตสะท้อนเหตุผลในการเลือกหัวข้อเรื่อง “การใช้สิทธิเกินส่วน” ว่าเรื่องดังกล่าวเป็นประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และมีความจำเป็นต่อการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม เนื่องจากแม้จะมีสิทธิตามกฎหมาย แต่ก็ไม่ควรใช้สิทธิที่ตนมีดังกล่าวในการสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อื่น

3.2 นิสิตสะท้อนว่า นอกจากสอนเรื่องหลักกฎหมายที่เกี่ยวกับการฉ้อโกงแล้ว กลุ่มของตนยังได้มีการนำเสนอแนวทางปฏิบัติเมื่อเผชิญกับการถูกโกงแก่กลุ่มเป้าหมาย พร้อมทั้งเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายในลักษณะเชิงป้องกัน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ในการป้องกันและจัดการกับสถานการณ์ดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม

3.3 นิสิตสะท้อนว่า กลุ่มของตนได้แนะนำให้กลุ่มเป้าหมายรับทราบถึงสิทธิพื้นฐานของตนเอง พร้อมทั้งวิธีการในการปกป้องสิทธิจากการถูกละเมิด เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถปกป้องตนเองในกรณีที่ถูกละเมิดได้

3.4 นิสิตหลายกลุ่มสะท้อนว่า นอกจากการนำเสนอหลักกฎหมาย แนวทางในการป้องกันและจัดการกับปัญหาด้านกฎหมายด้วยตนเองแก่กลุ่มเป้าหมายแล้ว ยังมีการแนะนำช่องทางการติดต่อคลินิกกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ในกรณีที่ต้องการคำแนะนำด้านกฎหมายสำหรับกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีรายละเอียดมากขึ้นด้วย

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 3.1–3.4 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตสามารถวิเคราะห์ปัญหาสังคมและเชื่อมโยงกับหลักกฎหมายได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ การที่นิสิตเลือกประเด็นทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน อย่างเช่น เรื่อง “การใช้สิทธิเกินส่วน” แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการตระหนักรู้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นจริง และตระหนักถึงความจำเป็นของกฎหมายในการกำกับพฤติกรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระเบียบ นอกจากนี้ การนำเสนอแนวทางปฏิบัติเมื่อเผชิญกับสถานการณ์การถูกโกง ตลอดจนการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายในลักษณะ

เชิงป้องกัน สะท้อนให้เห็นว่านิสิตมีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ทางกฎหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาในชีวิตจริง ขณะเดียวกันการแนะนำสิทธิพื้นฐานและวิธีการปกป้องสิทธิเพื่อไม่ให้ถูกละเมิด ยังแสดงถึงการที่นิสิตมีความเข้าใจในบทบาทของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน และสามารถถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวไปสู่ผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นิสิตยังสามารถรับมือกับสถานการณ์ในกรณีที่ไม่สามารถแนะนำหรือให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่กลุ่มเป้าหมายได้ทันที โดยการแนะนำช่องทางการติดต่อคลินิกกฎหมายของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ในกรณีที่ต้องการคำแนะนำด้านกฎหมายสำหรับกรณีที่มีความซับซ้อนหรือมีรายละเอียดมากขึ้นอีกด้วย

2. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถพัฒนาทักษะทางวิชาชีพกฎหมายของนิสิตได้

จากการอ่านบันทึกสะท้อนความคิดหลังจากที่มีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในสถานการณ์จำลอง พบว่าทักษะทางวิชาชีพกฎหมายของนิสิตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในเชิงบวก หลังจากมีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยประเด็นสำคัญที่พบ ได้แก่

1. ทักษะการสื่อสารทางกฎหมาย

1.1 นิสิตสะท้อนว่า กลุ่มของตนเองมีการเลือกใช้วิธีการสื่อสารทางกฎหมายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดเนื้อหาสำหรับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม และสามารถให้เหตุผลในการเลือกใช้วิธีการสอนในแต่ละรูปแบบได้ เช่น ใช้การแสดงบทบาทสมมติ (Role play) เพื่อทำให้การสื่อสารข้อกฎหมายมีความน่าสนใจ ลดความน่าเบื่อ และสร้างบริบทที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง

1.2 นิสิตสะท้อนว่า กลุ่มของตนเองสามารถเลือกใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมการสอนกฎหมายในชุมชนได้อย่างเหมาะสม และมีทักษะในการออกแบบเกมที่จะนำมาใช้ในการสอนกฎหมายให้กับกลุ่มเป้าหมายได้ เช่น Blooket และปิงปองมหาสนุกเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ให้มีความสนุกสนาน ช่วยลดความตึงเครียด และกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นิสิตยังสะท้อนด้วยว่าการใช้เกมเอื้อต่อการถ่ายทอดเนื้อหาทางกฎหมายให้มีความเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น

1.3 นิสิตสะท้อนว่ามีการจัดเตรียมข้อมูลทางกฎหมายและถ่ายทอดออกมาในรูปแบบสไลด์เพื่อการสอนโดยใช้โปรแกรม PowerPoint ที่มีความกระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย และครอบคลุมประเด็นสำคัญทางกฎหมายที่จะนำไปใช้ในการสอนกลุ่มเป้าหมายประกอบกับการทำกิจกรรมอื่น ๆ

1.4 นิสิตสะท้อนว่าตนเองตระหนักถึงการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย และการยกตัวอย่างประกอบกรณีอธิบายโดยเชื่อมโยงจากสถานการณ์จริง เช่น นิสิตมีการยกตัวอย่างข้อความดูหมิ่นผู้อื่นผ่านสื่อสังคม

ออนไลน์ประกอบหลักกฎหมายเพื่อช่วยให้ผู้ฟังสามารถเข้าใจหลักกฎหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ สถานการณ์จริงได้

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 1.1–1.4 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการสื่อสารทางกฎหมายอย่างรอบด้าน กล่าวคือ ในข้อ 1.1 นิสิตแต่ละกลุ่มมีการเลือกใช้วิธีการสื่อสารทางกฎหมายและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดเนื้อหาสำหรับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม เช่น การใช้กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) ทำให้นิสิตได้พัฒนาความสามารถในการถ่ายทอดเนื้อหาทางกฎหมายได้อย่างน่าสนใจและสมจริง ขณะเดียวกัน นิสิตยังแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ในการเลือกใช้กิจกรรม เช่น การใช้เกมและการออกแบบเกมเพื่อใช้ในการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ ช่วยให้เนื้อหากฎหมายซึ่งมักถูกมองว่ายากหรือซับซ้อน กลายเป็นเรื่องที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงได้มากขึ้นดังที่ปรากฏในข้อ 1.2 นอกจากนี้ ในข้อ 1.3 การที่นิสิตสามารถเลือกใช้เทคโนโลยีเพื่อนำเสนอข้อมูลทางกฎหมาย รวมถึงมีการเรียบเรียงเนื้อหาทางกฎหมายให้มีความเข้าใจง่ายและมีการยกตัวอย่างประกอบสะท้อนถึงทักษะการจัดระบบข้อมูลความรู้ และการนำเสนออย่างมีประสิทธิภาพ และในผลสะท้อนจากบันทึกประสบการณ์ของนิสิตในข้อ 1.4 ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถของนิสิตในการเชื่อมโยงข้อกฎหมายกับชีวิตประจำวันของผู้ฟัง ซึ่งช่วยให้เนื้อหาทางกฎหมายได้ถูกใช้อย่างเป็นรูปธรรมและน่าสนใจมากขึ้น

2. ทักษะการทำงานเป็นทีม

2.1 นิสิตสะท้อนว่ามีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจนระหว่างสมาชิกในกลุ่มตามความถนัดของตนเอง เช่น บางคนรับบทแสดงละคร บางคนทำสื่อและอุปกรณ์ประกอบการจัดกิจกรรม บางคนออกแบบเกม เป็นต้น และนิสิตยังสะท้อนด้วยว่า กลุ่มของตนเองมีความยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกันและในการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน สมาชิกในกลุ่มสามารถปรับเปลี่ยนหน้าที่กันได้ เช่น การเปลี่ยนบทบาททันทีเมื่อเพื่อนป่วยหรือติดสอบ ช่วยให้ทีมสามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้อย่างราบรื่น แสดงให้เห็นว่า นิสิตให้ความสำคัญต่อการแบ่งหน้าที่ในการทำงาน และรับผิดชอบงานที่ตนได้รับมอบหมาย

2.2 นิสิตสะท้อนว่ามีทักษะในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและมีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ทำงานร่วมกัน เช่น นิสิตสะท้อนว่ามีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างเพื่อนสมาชิกในกลุ่มนอกเวลาเรียน เช่น นัดพบกันที่ร้านกาแฟเพื่อเตรียมกิจกรรมล่วงหน้า เพื่อแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ และวางแผนการทำงานร่วมกัน มีการเปิดโอกาสให้เลือกหน้าที่การทำงานด้วยความสมัครใจ และเมื่อไม่สามารถจัดการเลือกหน้าที่ตามความสมัครใจได้ ก็จะหาวิธีการอื่น ๆ ที่สมาชิกในกลุ่มเห็นชอบมาใช้ในการแก้ปัญหา เช่น การใช้แอปพลิเคชันสุ่มหาผู้รับผิดชอบเพื่อความยุติธรรมและลดปัญหาความขัดแย้ง เป็นต้น นอกจากนี้

ยังมีการร่วมกันออกแบบหัวข้อการสอน การวางรูปแบบกิจกรรม และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อเจอปัญหาหรืออุปสรรคด้วย

2.3 นิสิตสะท้อนให้เห็นว่า นิสิตมีทักษะในการปรับตัวและจัดการกับความขัดแย้งเพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี โดยในบันทึกนิสิตเขียนสะท้อนถึงความอดทน และการไม่สร้างปัญหาเพิ่มแม้จะไม่พอใจเพื่อนร่วมทีมบางคน นอกจากนี้ นิสิตยังสะท้อนอีกด้วยว่าตนเองเรียนรู้ที่จะปรับตัวได้ดีขึ้นเมื่อต้องทำงานร่วมกับเพื่อนที่ไม่สนิท

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 2.1-2.3 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมในหลากหลายมิติ โดยนิสิตได้สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพศักยภาพของเพื่อนร่วมทีม มีความยืดหยุ่นในการปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่เมื่อเกิดสถานการณ์ไม่คาดฝัน แสดงให้เห็นว่านิสิตมีทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ นิสิตยังแสดงให้เห็นถึงการมีวินัย การจัดการเวลา และการบริหารความขัดแย้งภายในทีมอย่างสร้างสรรค์ มีพัฒนาการด้านความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของการทำงานร่วมกับผู้อื่นในระยะยาว รวมถึงมีพัฒนาการด้านทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการทำงานอย่างมีเป้าหมายร่วมกันอีกด้วย

3. ทักษะการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางกฎหมาย

3.1 นิสิตสะท้อนว่ามีการแนะนำแนวทางการปฏิบัติตัวเมื่อถูกโกงแก่ผู้ฟัง เช่น รวบรวมหลักฐาน, แจ้งความ, การแจ้งอาัยคดีอาญา เป็นต้น และมีการให้ความรู้ทางกฎหมายในเชิงป้องกันด้วย

3.2 นิสิตสะท้อนว่ามีการให้คำปรึกษาแบบจำลองสถานการณ์ (Role Play) เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจข้อกฎหมายมากขึ้น

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 3.1-3.2 เห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางกฎหมาย กล่าวคือ จากข้อ 3.1 การที่นิสิตให้คำแนะนำแนวทางปฏิบัติเมื่อตกเป็นผู้เสียหายเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางกฎหมายในเชิงปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้กฎหมายเพื่อการป้องกันและการแก้ไขปัญหา และในข้อ 3.2 การที่นิสิตใช้กิจกรรมการแสดงละคร (Role Play) ในบริบทของการให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ทำให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการฟัง การตั้งคำถามอย่างเหมาะสม และการอธิบายข้อกฎหมายในภาษาที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการประกอบวิชาชีพและการบริการประชาชน

3. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้

จากการอ่านบันทึกสะท้อนความคิดหลังจากที่มีการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในสถานการณ์จำลอง พบว่าเจตคติของนิสิตมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญในเชิงบวก โดยประเด็นสำคัญที่พบ ได้แก่

1. การตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะนักกฎหมายเพื่อสังคม

1.1 นิสิตสะท้อนว่าการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจำเป็นต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาอย่างถูกต้องและลึกซึ้งเสียก่อน นอกจากนี้ผู้สอนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และจะต้องเลือกยกตัวอย่างประกอบการอธิบายที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย นอกจากนี้นิสิตยังสะท้อนว่าการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายควรเลือกใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายให้เหมาะสมกับผู้ฟังด้วย การเตรียมความพร้อมล่วงหน้าเพื่อการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายก็สำคัญเช่นกัน โดยผู้สอนจะต้องวางแผนการสอน ชักชวนความเข้าใจ และเตรียมอุปกรณ์ประกอบการสอนให้ครบถ้วน เพื่อให้การเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายบรรลุวัตถุประสงค์

1.2 นิสิตสะท้อนว่า “ความรอบคอบ ความรับผิดชอบ และความตรงต่อเวลา” เป็นคุณสมบัติที่สำคัญของนักกฎหมาย

1.3 นิสิตสะท้อนว่า การนำความรู้ทางกฎหมายไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง เช่น การลงพื้นที่เผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้แก่คนในสังคม เป็นอีกหนึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญในการพัฒนานักกฎหมายเพื่อออกไปรับใช้สังคม

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 1.1–1.3 จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตมีความตระหนักในบทบาทของตนเองในฐานะนักกฎหมายเพื่อสังคม เพราะนิสิตแสดงออกว่าให้ความสำคัญต่อการทำหน้าที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางกฎหมายไปสู่สาธารณชนอย่างมีความรับผิดชอบ

2. การเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน

2.1 นิสิตสะท้อนว่าการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้กับประชาชนจะช่วยป้องกันไม่ให้ประชาชนตกเป็นเหยื่อได้

2.2 นิสิตสะท้อนว่าการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของประชาชนจะช่วยสร้างสังคมที่สงบเรียบร้อยมากขึ้น

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 2.1-2.2 พบว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เพราะนิสิตแสดงออกซึ่งความกังวลถึงผลกระทบหากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางกฎหมายที่ถูกต้อง

3. การสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้านกฎหมายเพื่อสังคม

3.1 นิสิตสะท้อนว่ากิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เป็นจุดเริ่มต้นที่ช่วยให้ตนเองได้ก้าวออกจาก comfort zone และเกิดแรงผลักดันที่อยากจะพัฒนาความสามารถของตนเองเพื่อช่วยเหลือผู้คนในสังคมที่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

2.3 นิสิตสะท้อนว่ารู้สึกภูมิใจในตนเองที่มีส่วนให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ทางกฎหมายและได้รับความสนุกสนานจากการเข้าร่วมกิจกรรม

จากข้อสรุปในประเด็นที่ 3.1-3.2 พบว่าการจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตเกิดแรงจูงใจในการทำงานด้านกฎหมายเพื่อสังคม เพราะนิสิตแสดงออกซึ่งการตระหนักรู้ถึงคุณค่าของตนเอง มีความภูมิใจในบทบาทของตนเองที่สามารถทำงานเพื่อสังคมได้

สรุป

1. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงสามารถส่งเสริมให้นิสิตนำความรู้ด้านกฎหมายและการจัดทำแผนการสอนสำหรับการสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนที่ได้เรียนรู้มาประยุกต์ใช้กฎหมายได้อย่างเหมาะสมและเป็นรูปธรรม เพราะนิสิตสามารถเลือกเนื้อหาที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย วางแผนการสอนอย่างเป็นระบบ มีการใช้เทคโนโลยีและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สร้างการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ และสามารถอธิบายเนื้อหากฎหมายได้อย่างเข้าใจง่ายและมีประสิทธิภาพ รวมถึงการนำเสนอทางออกสำหรับปัญหาทางกฎหมายที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม

2. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้นิสิตได้พัฒนาทักษะการให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางกฎหมาย รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือสำหรับการสอนกฎหมายแบบผู้เรียนมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดเนื้อหาให้เหมาะสม เช่น การแสดงบทบาทสมมติ (Role Play) และการใช้เกม นอกจากนี้นิสิตยังได้พัฒนาทักษะการฟัง การตั้งคำถามอย่างเหมาะสม รวมถึงการใช้เทคโนโลยีในการถ่ายทอดเนื้อหาและอธิบายข้อกฎหมายในภาษาที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย ซึ่งเป็นทักษะที่สำคัญในการประกอบวิชาชีพและการบริการประชาชน

3. การจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเสริมสร้างเจตคติที่ดีของนิสิตต่อการเห็นคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายเพื่อประโยชน์ของสังคมได้ เพราะนิสิตตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะนักกฎหมายเพื่อสังคม ด้วยการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายให้มีประสิทธิภาพอย่างมีความ

รับผิดชอบต่อสาธารณชน นิสิตแสดงออกซึ่งความกังวลถึงผลกระทบหากประชาชนไม่สามารถเข้าถึงองค์ความรู้ทางกฎหมายที่ถูกต้องแสดงให้เห็นว่านิสิตเห็นถึงคุณค่าของการเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน นอกจากนี้การที่นิสิตตระหนักรู้ในคุณค่าของตนเองจากการทำงานเพื่อสังคม ยังสร้างเจตคติที่ดีต่อการทำงานด้านกฎหมายเพื่อสังคมในอนาคตอีกด้วย

ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากงานวิจัยนี้มีข้อจำกัดด้านการจัดกิจกรรมการเผยแพร่กฎหมายให้แก่ชุมชนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมในสถานที่จริง เนื่องจากในช่วงเวลาของการเรียนการสอนในภาคการศึกษาที่ 2/2564 เกิดสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (covid-19) ระบาด ทำให้ไม่สามารถจัดกิจกรรมกับชุมชนหรือโรงเรียนเป้าหมายซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีคนอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นจำนวนมากได้ การทำกิจกรรมการเผยแพร่กฎหมายจึงต้องดำเนินการในสถานการณ์จำลองที่ผู้เรียนต้องแสดงบทบาทเป็นกลุ่มเป้าหมายในแผนการสอนของผู้เรียนกลุ่มอื่น ทำให้การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการพัฒนาการของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติต้องดำเนินการโดยผ่านการวิเคราะห์บันทึกสะท้อนความคิดของผู้เรียนเท่านั้น

ในการศึกษาวิจัยด้านการพัฒนาการของผู้เรียนในรายวิชา 100392 คลินิกสอนเผยแพร่กฎหมายในชุมชนในอนาคตในสถานการณ์ที่สามารถจัดกิจกรรมการเผยแพร่กฎหมายให้แก่ชุมชนและผู้ด้อยโอกาสในสังคมในสถานที่จริงได้ ควรนำวิธีการอื่น ๆ มาใช้เพิ่มเติมเพื่อประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลพัฒนาการของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เช่น การสังเกตการณ์ การสอบถามความพึงพอใจ และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายของการเผยแพร่ความรู้กฎหมายในชุมชนที่ผู้เรียนได้เข้าไปทำกิจกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์ที่รอบด้านยิ่งขึ้น